វជីមុខ និងមធុកៃតភក្នុងសិល្បៈខ្មែរ

វជីមុខ (*Vajimukha*) មានន័យថាមានព្រះកេសជាសេះ និងដងខ្លួនជាមនុស្ស។ ទេព វជីមុខ គឺជាអវតារទី១០របស់ព្រះវិស្ណុ ហើយទ្រង់ជាអ្នកបំផ្លាញសភាវអាក្រក់ និងរក្សាគម្ពីរវេទ។ ចម្លាក់ទេពវជីមុខ បន្តគោរពនៅក្នុងសិល្បៈខ្មែរ តាំងពីមុនសម័យអង្គរ ក្នុងសតវត្សទី៧នៃគ.សមក។ រហូតមានចម្លាក់រូបវជីមុខ និងមធុកៃតភ (*Madhu-Kaitabha*) បង្ហាញនៅផ្តែរប្រាសាទបន្ទាយពីរជាន់ ដែលបង្ហាញជារូបសម្លាប់បិសាចពីរនាក់បងប្អូនគឺ មធុ និងកៃតភ។ ចម្លាក់រឿងវជីមុខ និងមធុកៃតភបង្ហាញការឆ្លាក់នៅប្រាសាទបន្ទាយពីរជាន់នេះ គឺឆ្លាក់រឿង និងរូបព្រះវិស្ណុ ដែលទាក់ទងនឹងការរក្សាគម្ពីរវេទរបស់ព្រះព្រហ្ម ដែលមានប្រាង្គកណ្តាលប្រាសាទ ដង្កល់រូបព្រះព្រហ្មដ៏ធំ (រូបលេខ១-២)។

រូបលេខ១៖ ប្រាសាទបន្ទាយពីរជាន់ឧទ្ទិសដល់ព្រះព្រហ្ម ប្រាង្គកណ្តាល(ប្រភព៖NAPV, 2020: 50)

ដោយសារបិសាចទាំងពីរមធុ និងកៃតភ បានលួចគម្ពីររបស់ព្រះព្រហ្ម នៅពេលដែលព្រះអង្គអង្គុយសមាធិ។ ខាងក្រោមនេះនឹងបង្ហាញរឿងទេវកថាមធុកៃតភ ក្នុងអត្ថបទសាច់រឿងពីរស្រដៀងគ្នានៅឥណ្ឌា និងយកមកបង្ហាញប្រៀបធៀបនឹងសិល្បៈ

អត្ថបទដោយ៖ ជូ ជុន

ខ្មែរតាំងពីសតវត្សទី៧នៃគ.សមក។

រូបលេខ២៖ ចម្លាក់បល្ល័ង្គព្រះព្រហ្មរាងមូល និងមានឆ្លាក់រូបហង្សជុំវិញ

អត្ថបទនេះ នឹងបង្ហាញប្រៀបធៀបចម្លាក់ទោលពីរ គឺមុនសម័យអង្គរ និងសម័យសតវត្សទី១០ នៃគ.សក្នុងរាជព្រះបាទជ័យវរ្ម័នទី៤ប៉ុណ្ណោះ។

រឿងវជីមុខ និងមធុកៃតភសរសេរជាភាសាសំស្រ្កឹត គឺនិយាយពីទេវអាក្រក់ (បិសាច) នៅក្នុងសំណេរព្រហ្មញ្ញសាសនា។ មធុ និងកៃតភនេះ កើតចេញពីក្អែលត្រចៀករបស់ព្រះវិស្ណុ នៅពេលដែលព្រះអង្គអង្គុយសមាធិ។ ទេពកើតចេញពីផ្ចិតរបស់ទ្រង់ គឺព្រះព្រហ្ម ដែលអង្គុយលើបល្ល័ង្កផ្កាឈូក។ នៅក្នុងគម្ពីភគវតបុរាណ បានកត់ត្រាថាក្នុងកំឡុងពេលបង្កើតលោក គឺមានបិសាចឈ្មោះមធុ និងកៃតភបានលួចយកគម្ពីវេទពីព្រះព្រហ្ម។ ព្រះវិស្ណុក្នុងទម្រង់ជាអវតាជាហយគ្រីវ (*Hayagriva*) ដែលជាទេពតំណាងឱ្យចំនេះដឹង និងប្រាជ្ញា ហើយមានខ្លួនជាមនុស្ស និងព្រះកេសជាក្បាលសេះ។ អវតាជាហយគ្រីវ ឬវជីមុខ បានសម្លាប់បិសាចទាំង២នេះរួចនាំយកគម្ពីវេទមកជូនព្រះព្រហ្មវិញ។[១]

សាច់រឿងទេវកថា មានសរសេរពីបិសាចទាំង២ផ្សេងមួយទៀត គឺទាក់ទងនឹងទេពព្រះនាងឧមា។ មធុ និងកៃតភ គឺមានដើមកំណើតមកពីក្អែលត្រចៀក របស់ព្រះវិស្ណុ នៅពេលបំពេញ តបធម៌គោរពដល់ព្រះនាងឧមា។ បិសាចទាំងពីរនាក់មានអាវុធ និងមន្តអាគមន៍ខ្លាំង ហើយបានចាប់ផ្ដើមវាយប្រហារព្រះព្រហ្ម។ ព្រះព្រហ្មបានដាសព្រះវិស្ណុ ដែលកំពុងធ្វើតបធម៌ឱ្យជួយលោក ប៉ុន្តែមិនអាចដាសព្រះព្រហ្មបាន ក៏បួងសួងដល់ព្រះនាងឧមា និងបន្ទាប់មកព្រះនាងជួយដាសព្រះវិស្ណុ។ បិសាចមធុ និងកៃតភបានប្រយុទ្ធជាមួយព្រះវិស្ណុ ហើយព្រះវិស្ណុបានទទួលការផ្ដល់យោបល់ពីព្រះនាងឧមា ដើម្បីទៅវាយប្រហារបិសាចទាំងពីរនេះបានជោគជ័យ។[២]

ចំណែកចម្លាក់ផ្ដែរមួយ បង្ហាញពីចម្លាក់ព្រះវិស្ណុប្រយុទ្ធជាន់ពីលើបិសាចមធុ និងកៃតភនេះ នៅប្រាសាទបន្ទាយពីរជាន់

[១] Helen and Thierry 1997: 162

[២] Helen and Thierry 1997: 162, *www.kamakoti.org*.

កោះកេរប្រាង្គផ្នែកពាយ័ព្យ និងផ្តែរផ្នែកខាងលិច គឺបង្ហាញចលនាប្រយុទ្ធគ្នាដោយដៃចាប់សក់បិសាចទាំងពីរនាក់(រូបលេខ៣-៤)។ ប៉ុន្តែប្រាសាទបន្ទាយពីជាន់នេះ ពុំឧទ្ទិសសំខាន់ទៅព្រះវិស្ណុទេ។

រូបលេខ៣៖ ផ្តែររូបវដីមុខ ប្រយុទ្ធជាមួយមធុ និងកៃតភ ផ្តែរប្រាង្គទិសពាយ័ព្យនៃប្រាសាទបន្ទាយពីរជាន់

ប្រាសាទនេះមាន ដង្កល់ទេវរូបព្រះព្រហ្មមួយដ៏ធំ នៅប្រាង្គ កណ្តាល ដែលបាត់ព្រះកេសនៅសល់តែ បល្ល័ង្គ និងបំណែកចង្កេះមួយចំនួន។ ដូច្នេះប្រាសាទបន្ទាយពីជាន់នេះ បង្ហាញយ៉ាងច្បាស់ថា ទាក់ទងសាច់រឿងដែលមានបង្ហាញក្នុងការសរសេរទាំងពីរនៅផ្នែកខាងលើ។ ឧទាហរណ៍ព្រះព្រហ្មជាអ្នកថែរក្សាគម្ពីវេទ ហើយបានលួចដោយបិសាចមធុ និងកៃតភ បន្ទាប់មកព្រះវិស្ណុបានប្រយុទ្ធយកគម្ពីមកជូនព្រះព្រហ្មវិញ។ ចម្លាក់ទោលមួយផ្សេងទៀតដែលស្ថិតក្នុងដើមសតវត្សទី១០នៃគ.សដូចគ្នា គឺស្ថិតក្នុងរចនាបថកោះកេរ ដែលនៅប្រាសាទនាងខ្មៅស្រុកបាទី ខេត្តកណ្តាល សព្វថ្ងៃនៅសារមន្ទីរជាតិភ្នំពេញ។ ប៉ុន្តែចម្លាក់នេះ ខ្មែរពេញនិយមឆ្លាក់ជាបដិមាទោល តាំងពីសម័យមុនអង្គរក្នុងដើមសតវត្សទី៧នៃគ.សមក គឺចម្លាក់ទោលវដីមុខរចនាបថភ្នំដាមកពីទួលព្រះគិន នៅគុកទ្រាបស្រុកកណ្តាលស្ទឹង ខេត្តកណ្តាល សព្វថ្ងៃនៅសារមន្ទីរជាតិ (រូបលេខ៤-៥)។

រូបលេខ៤៖ វដីមុខមកពីប្រាសាទនាងខ្មៅ ខេត្តតាកាវក្នុងរចនាបថកោះកេរពាក់កណ្តាលទី១ក្នុងសតវត្សទី១០នៃគ.ស(នៅសារមន្ទីរជាតិKa.1656)។

អត្ថបទដោយ៖ ថូ ថុន

រូបលេខ៥៖ វជីមុខមកពីទួលព្រះគិន នៅគុកទ្រាប ស្រុកកណ្តាលស្ទឹង ខេត្តកណ្តាល សព្វថ្ងៃនៅសារមន្ទីរជាតិភ្នំពេញសតវត្សទី៧នៃគ.ស

បដិមាទោលរូបវជីមុខ រចនាបថភ្នំដានេះ បង្ហាញចលនាពង់ទុចចង្កេះ មានសម្លៀកបំពាក់ស្តើង និងមិនមែនពាក់មុតដូចក្នុងរចនាបថកោះកេរទេ។ ចម្លាក់វជីមុខមុនសម័យអង្គរនេះ ជាចម្លាក់មួយចាស់ដូចបដិមាផ្សេងៗទៀតក្នុងរចនាបថភ្នំដា ដែលទទួលឥទ្ធិពលរចនាបថគុប្តណ្ឌាខាងត្បូង[៣] ដល់សម័យក្រោយរចនាបថកោះកេរទៀត គឺក្នុងរចនាបថប្រែរូប។

សរុបសេចក្តីមកចម្លាក់រូបវជីមុខ និងមធុកៃតភមានបង្ហាញ ជាសាច់រឿងពេញប្រយុទ្ធគ្នា គឺមានតែនៅលើផ្តែរប្រាសាទក្រចាប់កោះកេរទេ ដែលបង្ហាញក្នុងប្រាសាទដែលឧទ្ទិសដល់ព្រះព្រហ្ម ភ្ជាប់ជាមួយនឹងសាច់រឿងនៅលើផ្តែរ។ ជាពិសេសសម័យកាលប្រហែលគ្នាមានការគោរព នៅប្រាសាទនាងខ្មៅស្រុងបាទី និងបន្តក្រោយរចនាបថប្រែរូបផងដែរ។ បើទោះបីមិនសូវមានការឆ្លាក់រូបវជីមុខ និងមធុកៃតភច្រើននៅមុនរាជព្រះបាទជ័យវរ្ម័នទី៤ក្នុងសម័យអង្គរ ក៏មានចម្លាក់ទោលមុនសម័យអង្គរក្នុងសតវត្សទី៧នៃគស ធំមួយដែលបង្ហាញពីការគោរពនិងឥទ្ធិពលរឿងមកបង្ហាញក្នុងសិល្បៈខ្មែរដែរ។

[៣] Helen and Thierry 1997: 162

ឯកសារយោង

Helen and Thierry

1997. "*Sculpture of Angkor and Ancient Cambodia Millennium of Glory*", National Gallery of Art Washington, pp.162.

National Authority for Preah Vihear (NAPV)

2021. "*KOH KER: Archaeological site of Ancient Lingapura or Chok Gargyar, Nominated as a World Heritage Site*", Cambodia.

www.kamakoti.org.

AMS
អរិយធម៌ខ្មែរ
KHMER CIVILIZATION